

Ve vstupním příspěvku se Peter von Moos zabývá nejen zmíněným úzkým propojením otázek autenticity a diskurzu lásky, ale zároveň obhájí poctivý mediivistický přístup; vědec je povinen nenechat se unášet na vlně nových objevů, jež jsou často s velkým pozdvižením a s pomocí média internetu prezentovány jako senzace, a vyvarovat se divácky vděčného přisuzování anonymních děl významným současníkům. Vyvracet takové teze je nutné i v případě, že „přijdeme“ o domnělé rané dopisy z korespondence mezi Abelardem a Heloisou (*Epistolae duorum amantium*). Stephan Müller dokazuje na příkladech z nejranější fáze dochovaných textů v národním jazyce na značnou schopnost odporu proti lásce v německé rukopisné kultuře, což potvrzuje i poměrně pozdní dochování milostné lyriky. Upozorňuje zároveň na kodifikaci výrazů mimoliterární ritualizovanou formu, jež opět nesvědčí o přílišné míře autenticity. Müller upozorňuje rovněž na dvě odlišné formy kodifikace milostného výrazu v národní literatuře, na veřejné představení před diváky a písemnou fixaci. Bruno Quast a Monika Schaufstein dokazují, jak Heinrich von Veldeke ve své Aeneidě prostředky racionalizace a opětné mýtizace pracuje s tématem lásky (*minne*), která z celého postupu vychází jako vášně, jež se vzpírá každému rozumovému uchopení. Se stejným dílem pracuje i Astrid Bußmann, která se zaměřuje na aspekt hodnotícího rozlišení typů lásky mediálními prostředky. Dopis Lavinie vytváří tělesnosti zbavenou blízkost a je vhodným komunikačním způsobem pro dvorskou lásku, naproti tomu tělesná láska Didony je důsledkem jejího mlčení. Veldeke pomocí písma dává najevo, že jedině to je adekvátním médiem vyjadřujícím odloučenost v konceptu dvorské lásky a zároveň je i ukazatelem stálosti, na rozdíl od tělesné lásky Didoniny.

Christopher Huber se posunuje do poklasičského období dvorského románu; zaměřuje se na díla *Willehalm von Orleans* od Rudolfa von Ems a *Wilhelm von Österreich* od Johanna z Würzburgu. Dopisům přisuzuje při literárním zpracování roli místa vzniku intimity (nejbližší osobní blízkosti), jež je namířena směrem k literárnímu publiku s cílem efektně vzbudit emoce. V Huberově pojetí vzniká v prostoru písma intimita, kde se bezprostřednost emocí a intelekt neseťkávají jako protiklady. Margareth Egidi se na příkladu děl *Flore und Blanschefleur* a *Apollonius von Tyrland* zabývá různými projevy

diskurzu lásky při čtení a psaní, reflexí lásky a naopak vytváření odstupe od ní. Barbara Kuhn konstatuje s příslušnými doklady, že Dantova láska ve *Vita nuova* je médiem překračujícím hranice smrti. Dantovo dílo je podle autorky výpovědí přecházející z osobní zkušenosti, reflexí na mnoha úrovních a vzpomínáním na zkušenosti zobecněné. Ludger Lieb tematizuje méně náročný žánr tzv. *Minnereiden*, jejichž texty jsou také dokladem o snaze autorů zapojit se plnohodnotně, například prostřednictvím nácviku zvládnání technik používání symboliky, do diskurzu lásky (*minne*). Jde o milování, jak je myslitelné jen v čistě literárním světě. Susanne Reichlin se na příkladu textu *Des Mönchs Not* rovněž zabývá hledáním nových kontextů slov a jejich rekontextualizací. Andreas Kraß, jehož příspěvek celý sborník uzavírá, se zaměřuje na diskurz lásky ve Faustově *Historii* ze 16. století. Ústřední postavou celé interpretace je Helena Trójská, jejíž krása však z pohledu filologa není ničím více než rétorickou figurou. Je kopíí, s níž, jak dokládá autor na základě literárněvědného rozboru, se zachází jako s originálem. Na konci nezůstává nic než fantasma, přežívají pouze díky vytrvalému opisování.

Publikace *Schrift und Liebe in der Kultur des Mittelalters* představuje tematicky úzce vymezený sborník, v němž jednotlivé příspěvky přináší díky změně perspektivy rozšiřující pohled na téma vztahu písma a lásky, a zároveň poukazuje na centrální roli komunikačních strategií a prostředků pro uchopení tématu dějin emocionalit ve středověku.

JIŘÍ KNAP

Zdeněk VYBÍRAL, *Bitva u Moháče. Krvavá porážka uherského a českého krále Ludvíka Jagellonského v boji s Osmany 29. srpna 1526*, Havran, Praha 2008

225 s., ISBN 978-80-86515-87-8

Pro českou historiografii představuje bitva u Moháče 29. srpna 1526 zásadní milník, jenž přinesl konec panování jagellonské dynastie a „tragický“ nástup Habsburků na svatováclavský trůn. Je proto zářezující, že bitva nebyla dosud v domácím dějepisectví monograficky zpracována a její hodnocení se stalo pouze součástí syntetických děl o českých dějinách. Tento

nedostatek napravuje nyní popularizační kniha Zdeňka Vybírala.

Téma „tragické“ bitvy u Moháče se samozřejmě nejčastěji objevovalo na stránkách knih, sborníků a časopisů u našich „spolupratelů“. V uherské a maďarské historiografii znamenala (a stále ještě znamená) tato srážka nejzávažnější národní porážku, jež přinesla nejen habsburskou nadvládu, ale také, a to především, tureckou porobu (i když v obou těchto hlediscích je ve skutečnosti významnější rok 1541). Dnes už není možné vytvořit souvislý a jasný přehled všech děl a studií, které byly o moháčské bitvě a jejích příčinách i následcích napsány, v poslední době je však vhodné upozornit na několik prací Jánose B. Szabó, jednoho z předních maďarských vojenských historiků středověku; nejen že vypravil rozsáhlou publikaci vydanou k 480. výročí bitvy (obsahuje prameny a základní historiografické texty), ale jeho kniha o bitvě vyšla v minulém roce také francouzsky, a je tedy dostupnější mezinárodnímu publiku (*Mohács /1526/. Soliman le Magnifique prend pied en Europe centrale*, Paris 2009).

Publikace Z. Vybírala přibližuje tyto události v širších souvislostech českému čtenáři. Z poutavě psaného textu je patrné, že se autor skutečně dobře orientuje nejen ve vojenských dějinách křesťanského Západu, ale také v dějinách osmanské armády. Jeho popis bitvy samotné je velice dramatický a téměř emocionální, ovšem i tak dosti přesný; v některých případech se pouští i do domýšlení možných situací v průběhu bitvy jak na základě tehdejší taktiky, tak náznaků a zmínek v pramenech, což není na škodu, zvláště když jsou tyto postupy alespoň částečně vysvětleny v závěrečné čtvrté kapitole. Pro popularizační práci je to popis skutečně velice zdařilý.

Vrchol knihy tvoří druhá kapitola, která navazuje na Vybíralovu dřívější práci o komunikaci české šlechty v 16. století. Základními prameny jsou především listy Zdeňka Lva z Rožmitálu, ale i jiných českých šlechticů většinou vydané v *Archivu českém*. Kromě toho je zásadním a skutečně nejzajímavějším pramenem, který nebyl dosud v české historiografii reflektován, totiž vzpomínky Albrechta a Albína Šlika zaznamenané jedním františkánským bratrem a vydané Constantinem Höflerem. S uvedenými prameny pracoval Vybíral rovněž velice volně, což rozhodně nebylo na škodu věci, i když oko navyklé na poznámky pod čarou hledá, odkud se jednot-

livé citáty vzaly. Těmto otázkám pak je učiněno zadost alespoň částečně v poslední, čtvrté kapitole, která se věnuje historiografii i samotným pramenům vztahujícím se k moháčské bitvě. I když je také bez poznámek, umožňuje čtenáři učinit si představu, jaké prameny byly využity a jaká (alespoň v základních liniích) existuje diskuse o bitvě u Moháče v historiografii.

Třetí kapitola se podrobně věnuje křesťanskému zázemí a situaci v jagellonských Uhrách. Stejně jako v českých zemích toto období medievy příliš nelákalo a literatura o něm byla přeplněna stereotypy o slabé jagellonské vládě, v posledních dvou třech desetiletích nicméně bádání zaznamenalo nový rozkvět. Historici se na základě pramenů snaží předefinovat ekonomické i vojenské poměry jagellonských Uher: Ludvíkova armáda snad nebyla tak nicotná, jak se někdy soudilo (dokazuje to János B. Szabó), a důležitou roli hrály také posádky pohraničních hradů. Další maďarští historici se snažili poukázat na ne tolik vyhraněný přechod od vlády Matyáše Korvína k Jagelloncům, i když Vladislav a Ludvík nebyli schopni vybírat tak vysoké a tak časté daně. Problém královských příjmů vidí v tom, že ne všechny získané daně se dostaly nutně do centra (mohly zůstat baronům či v župách, kde měly být využity na financování vojsk, ovšem často docházelo ke zneužívání – podrobné účty neexistují); dále byly přehodnoceny náklady na financování pohraničních pevností (asi 175–180 tisíc uherských zlatých ročně) a řada dalších sporných otázek (zde stačí upozornit na práce Martyna Radyho či Andráse Kubinyiho).

Ne všechny výsledky těchto prací zapojil Vybíral do svého výkladu. Kromě toho se objevuje několik drobných nepřesností, jako např. otázka sedmihradského vojvody, jehož nelze označit za vazala uherského krále, ale spíše za královského úředníka se zastupující pravomocí, v podstatě místokrále v Sedmihradsku. Jediná velká výhoda byla vzdálenost od centra a jasně definované území, které vojvoda ovládal, podobně jako jiní úředníci zastupující přímo krále na jižní hranici (bánové). Také Vybíralův popis fungování uherské šlechtické společnosti by mohl být zpřesněn, uvádí např. zásadní změny k roku 1498, i když šlo v podstatě o potvrzení statu quo (nová byla jasná definice, z kterých rodů pocházejí *barones naturales*). Autor také zavrhne tradiční termín *župan* (i když na něj upozorňuje), který nahrazuje mírně zavádějícím pojmem *hrabě*. A na závěr

jedna poznámka k maďarským záležitostem – stejně jako v češtině se přizpůsobuje psaní jmen modernímu pravopisu, což se však v české historiografii téměř neodráží; nesnadné vyrovnávání se s těmito jmény je patrné i v problematickém skloňování některých jmen.

Přestože současné maďarské dějepisectví je někdy těžko dostupné, byl autor schopen některé její nejnovější trendy reflektovat, což je velice důležité. Do svého textu zapojil především výsledky bádání zmiňovaného Jánose B. Szabó. Zdeněk Vybíral napsal knihu, která se čte téměř sama a přes dílčí nepřesnosti je důležitým příspěvkem do české historiografie, konečně ve větší míře zohledňující uherské dějiny pozdního středověku, které jsou i dějinami českými.

ANTONÍN KALOUS

EDICE A POMOCNÉ VĚDY HISTORICKÉ

Tatársky vpád. Historické rozprávanie o strašných udalostiach, ktoré priniesli obyvateľom Uhorského kráľovstva vela utrpenia a celú krajinu priviedli na pokraj skazy, edd. Richard MARSINA – Miloš MAREK, Vydavateľstvo Rak ve spolupráci s Vydavateľstvom Veda a Trnavskou univerzitou, Budmerice 2008

168 s., ISBN 978-80-85501-40-7

„Tataři byli zde! Kdo ale vlastně byli? Odkud přišli? Co zde pohledávali? A jací byli?“ Tyto znepokojující otázky si klade Gian Andri Bezzola v úvodu své dnes již klasické práce o dějinách Mongolů. A podobné otázky si jistě kladli i současníci, jak je ostatně zřejmé z anotované výběrové edice *Tatársky vpád*. Prameny shromážděné při příležitosti 85. narozenin slovenského medievisty Richarda Marsiny jsou určeny nejširšímu okruhu čtenářů, neboť k latinské edici je připojen i slovenský překlad. Vydání těchto textů v jediném svazku zároveň plasticky přibližuje soudobé vnímání mongolského vpádu v Evropě.

Po krátkém historickém úvodu následuje edice celkem pěti pramenů. První dvě zprávy se týkají doby před mongolským vpádem a jejich původcem byl dominikánský bratr Julián (první zprávu však s jistými nepřesnostmi tlumočil na základě Juliánova svědectví jeho nadřízený

a spolubratr Robert). Jeho dvě cesty do oblasti předpokládané pravlasti Maďarů sloužily papežskému stolci k získávání informací o možnostech christianizace směrem na východ a v druhém případě i ke sběru informací o předpokládaném novém nebezpečí. Následuje prosebný list papeži z února 1242, ve kterém uherští duchovní společně s laiky informují v době sedisvakance římskou kurii o vpádu Tatarů (tj. Mongolů) přes zamrzlý Dunaj do Uherského království.

Nejobsáhlejším zařazeným pramenem je z pozdního dochování známá *Žalostná píseň (Miserabile Carmen)* mistra Rogera, pocházejícího z jižní Itálie. Jako účastník události (v roce 1241 byl varadinským kanovníkem) a znalec poměrů v Uhrách přináší Roger jedno z nejzajímavějších svědectví k době vpádu, zvláště když více než rok pobýval v tatarském zajetí. Bez jakýchkoliv výmyslů, jak sám uvádí, podal Roger svoji verzi předehty a průběhu nešťastných bojů (*infelicitis bello*) i následných událostí, při nichž krutá a hrozná smrt číhala přede dveřmi (*mors dira et Adlera in ianuis haberetur*). Posledním pramenem ve výboru je anonymní básnická skladba *Nárek nad zničením Uherského království Tatory* autora pravděpodobně uherského původu. Jeho traumatické a pohnuté svědectví o neblahých událostech dokládá soudobé vnímání katastrofy jako Božího trestu.

Závěrečná část knihy z pera Juraje Šedivého je holdem celoživotnímu dílu R. Marsiny a jeho působení na mladší generace medievistů na Slovensku. Ve výboru textů nechybí ani vysvětlující poznámky, ani pro specifické dochování mnohdy velmi užitečné odkazy na starší edice. Tečkou za edičním a překladatelským počinem je kombinace věcného a jmenného rejstříku.

JIŘÍ KNAP

Monumenta Vaticana Slovaciae, Tomus I: Rationes collectorum pontificiorum in annis 1332–1337, ed. Vincentius SEDLÁK, Institutum historicum Slovacum in Roma apud Universitatem Tyrnaviensem, Trnavae – Romae 2008

234 s., ISBN 978-80-8082-186-9

Anotované dílo otevírá novou ediční řadu pramenů z vatikánského archivu, jejímž iniciátorem je před nedávnem založený Slovenský